

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

2

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 2

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 2. – 716 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Татьянчиков Андрій Олександрович ПСИХОЛОГІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ВИНИКНЕННЯ ПСИХОСОМАТИЧНИХ РОЗЛАДІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ	434
Ташилатов Вячеслав Абдуллайович РОДИНА ЯК СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	437
Третьякова Тетяна Миколаївна ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЛЮДСЬКОГО ФАКТОРУ В БІЗНЕС-УПРАВЛІННІ	440
Шмаленко Юлія Іванівна ПСИХОТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	442
Папінян Вікторія Валентинівна ВПЛИВ ДИСТРЕСУ НА КОГНІТИВНІ ФУНКЦІЇ ЛЮДИНИ ПРИ ПРИЙНЯТТІ РІШЕННЯ	444
СЕКЦІЯ 21. ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ, ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ	
Кібік Ольга Миколаївна ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ПРОЦЕСІ БЕЗПЕЧНОГО СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	448
Слободянюк Ольга Василівна ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ВІДБУДОВИ УКРАЇНСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	451
Котлубай Вячеслав Олексійович ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	453
Редіна Євгенія Валентинівна КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК ДРАЙВЕР ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ	456
Примаченко Іван Федорович СИНЕРГІЯ ВІДБУДОВИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ЙМОВІРНІ СЦЕНАРІЇ ПІСЛЯ ПРИПИНЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ В НАЙБЛИЖЧОМУ МАЙБУТНЬОМУ	460
Корнілова Олеся Володимирівна ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ..	463
Калмикова Наталя Юріївна ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	466
Кузнецова Людмила Валентинівна ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ ТІНЬОВОМУ СЕКТОРУ В УМОВАХ ВІЙНИ	469
Сіянюк Павло Віталійович ПЕРЕДУМОВИ ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	472
Крейтор Сергій Юрійович ПЕРЕДУМОВИ ТА БАР'ЄРИ ІНТЕГРАЦІЇ ІННОВАЦІЙ У ФІНАНСОВІ УСТАНОВИ.	475
Візіренко Світлана Вікторівна РОЛЬ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПІДТРИМЦІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	477
Тищенко Ірина Валеріївна ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	480
Razinkin Nikita INNOVATIVE MARKETING STRATEGIES AND LOGISTICS SOLUTIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ELECTRIC VEHICLE MARKET IN THE CONTEXT OF DIGITAL ADAPTATION	483

3. Титаренко Л. М. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації: світовий та національний виміри. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. № 6 (74). URL: <http://psae-jrnl.nau.in.ua/archive>

4. International Labour Organization. URL: <https://www.ilo.org/>

5. World Economic Forum Annual Meeting. URL: <https://www.weforum.org/meetings/world-economic-forum-annual-meeting-2023/>

Ключові слова: капітал, людський капітал, інновації, цифрова ера, цифровізація.

Keywords: capital, human capital, innovations, digital era, digitalization.

Калмикова Наталя Юріївна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри економіки та менеджменту*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Малий та середній бізнес (МСБ) в Україні відіграє ключову роль у формуванні економічної стійкості країни, забезпечуючи значну частину робочих місць, податкових надходжень та внутрішнього валового продукту. До початку повномасштабного вторгнення у 2022 році цей сектор генерував близько 60% ВВП і забезпечував працевлаштування для приблизно 7 мільйонів осіб, що підкреслювало його значення як основи економічного життя країни [1]. Однак війна, що триває з лютого 2022 року, кардинально змінила умови функціонування МСБ, поставивши перед ним безпрецедентні виклики. Актуальність цього питання для України полягає не лише у необхідності збереження економічної бази в умовах воєнного часу, але й у підготовці до повоєнного відновлення, де МСБ має стати рушієм реінтеграції економіки у глобальний контекст. Війна виявила як вразливість цього сектору, так і його здатність до адаптації, що робить аналіз його розвитку критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки. У контексті масового переміщення населення, руйнування інфраструктури та економічної нестабільності, МСБ залишається одним із небагатьох джерел самозайнятості та локального економічного зростання, що посилює потребу у ґрунтовному дослідженні його стану.

Статистичні дані яскраво ілюструють масштаби впливу війни на малий та середній бізнес. За результатами дослідження Advanter Group, проведеного у 2023 році, український бізнес втратив 32% свого обороту у 2022 році порівняно з довоєнним 2021 роком [2]. При цьому 31,7% підприємств МСБ повністю або майже повністю припинили свою діяльність через прямі воєнні дії, релокацію чи економічні потрясіння [2]. Дослідження Програми розвитку ООН (UNDP), проведене у період з грудня 2023 по січень 2024 року, показало, що 78,1% представників

МСБ оцінюють свій фінансово-економічний стан як незадовільний або поганий, тоді як до війни цей показник становив лише 22,3% [3]. Лише 36,5% підприємств продовжували працювати у повному обсязі, а 6% припинили діяльність більш ніж на рік, що свідчить про тривалу стагнацію частини сектору [3]. Додатковим підтвердженням кризи є дані про те, що підприємства на сході та півдні України зазнали в 1,5 раза більших збитків, ніж на заході, через інтенсивність бойових дій та руйнування інфраструктури. Загальні прямі втрати МСБ з початку війни оцінюються у 85 мільярдів доларів США, що охоплює знищені активи, недоотриманий прибуток та зупинку операційної діяльності. Ці цифри підкреслюють глибину економічного удару, який зазнав сектор, і вказують на необхідність термінових заходів для його порятунку.

Проблеми, з якими стикається малий та середній бізнес в умовах війни, є багатогранними та взаємопов'язаними, що ускладнює їх подолання. Фінансова нестабільність, спричинена обмеженням доступом до обігових коштів та інвестицій, стала однією з найгостріших. Банківське кредитування суттєво скоротилося через високі ризики, а половина опитаних підприємців зазначають, що без зовнішнього фінансування їхній бізнес не зможе відновитися чи розвинутися. Логістичні труднощі також суттєво впливають на діяльність МСБ. Руйнування доріг, мостів та залізничних шляхів, ускладнення митних процедур через перевантаження західних кордонів та зростання вартості транспортування перешкоджають як експорту, так і постачанню сировини. Кадрова криза стала ще одним серйозним викликом: масова еміграція (понад 10 мільйонів осіб покинули країну) та мобілізація працівників призвели до дефіциту кваліфікованої робочої сили, що особливо відчутно у виробничих секторах. Регуляторний тиск з боку держави не зменшився, а в деяких випадках навіть посилюється – блокування податкових накладних торкнулося 31,3% підприємств у 2023 році, а 34% респондентів скаржаться на непрогнозованість дій державних органів, що ускладнює планування діяльності [2]. Нарешті, зниження внутрішнього попиту через падіння платоспроможності населення та економічну нестабільність призвело до скорочення обсягів продажів, що особливо болісно для малого бізнесу, орієнтованого на локальний ринок [3]. Ці проблеми створюють замкнене коло, де кожна з них посилює інші, загрожуючи повним занепадом сектору без належного втручання.

Для подолання зазначених проблем необхідний комплексний підхід, який враховує як поточні реалії, так і перспективи повоєнного відновлення. Фінансова підтримка має стати першим кроком: розширення державних грантових програм та субсидованих кредитів із низькими відсотковими ставками дозволить підприємствам поповнити обігові кошти та інвестувати у відновлення. Важливим є залучення міжнародних донорів для створення спеціалізованих фондів, орієнтованих на МСБ, що сприятиме притоку капіталу в економіку. У сфері логістики доцільно прискорити відновлення інфраструктури за принципом «build back better», що передбачає не лише ремонт, а й модернізацію транспортних

шляхів, а також спрощення митних процедур для полегшення експорту. Щодо кадрової кризи, впровадження системи електронного бронювання ключових працівників може допомогти зберегти кваліфіковані кадри, а програми перекваліфікації для внутрішньо переміщених осіб та ветеранів сприятимуть поверненню робочої сили на ринок. Регуляторні реформи мають включати посилення мораторію на перевірки бізнесу, спрощення податкового адміністрування та розблокування податкових накладних, що знизить адміністративний тиск і підвищить довіру до держави. Для стимулювання попиту варто активізувати державні закупівлі у МСБ, а також надавати підтримку експортним ініціативам через консультації та субсидії, що допоможе підприємствам вийти на міжнародні ринки. Такий багатосторонній підхід дозволить не лише стабілізувати сектор, а й закласти основу для його майбутнього зростання.

Узагальнюючи, малий та середній бізнес в Україні в умовах війни демонструє як значну вразливість, так і вражаючу стійкість, що робить його ключовим елементом економічного виживання та відновлення країни. Статистичні дані підтверджують глибину кризи, але водночас вказують на потенціал сектору до регенерації за умови своєчасної та цілеспрямованої підтримки. Проблеми, з якими стикається МСБ, є складними й системними, однак запропоновані рекомендації, базовані на реальних потребах підприємців, здатні не лише запобігти подальшому занепаду, але й трансформувати цей сектор у драйвер повоєнного економічного розвитку. Подальші зусилля мають бути спрямовані на моніторинг ефективності впроваджених заходів та адаптацію стратегій до мінливих умов, що забезпечить стале зростання МСБ у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Соколенко А. Для відновлення українського малого та середнього бізнесу потрібно €6 млрд. *Асоціація експертів зі сталого розвитку*. URL: <https://asde.org.ua/news/dlya-vidnovlennya-ukrayinskogo-malogo-ta-serednogo-biznesu-potribno-6-mlrd/>
2. Advanter Group. Зміни в бізнес-середовищі за рік повномасштабної війни: результати дослідження. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3701238-zmini-v-biznesseredovisi-za-rik-povnomasstabnoi-vijni-rezultati-doslidzenna.html>
3. UNDP. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства (ММСП) України. 2024. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2024-04/undp-ua-smb-2024.pdf>

Ключові слова: бізнес, малий бізнес, середній бізнес, розвиток, діяльність, криза.

Keywords: business, small business, medium-sized business, development, activity, crisis.